"Мідь звенящая"

Юрій Клен

17 травня 1947.

Біблійний переказ, згадуючи про щасливе життя в едемі, згадує також про дерево пізнання добра й зла, що його овочів заборонено було їсти. Одна проти одної стоять дві суперечливі заяви. Господня: "Коли скуштуєте з того дерева, смертю помрете". Змієва: "Скуштувавши, дорівняєтеся богам". Ця обіцянка й та загроза не відразу здійснилися, а здійснюються поволі, протягом життя, яким живе людство. Людина єдине створіння, що розрізняє добро й зло. Дряпіжний* звір, що роздирає вівцю тому, що мучить його голод, не розрізняє, і тому йому гріха немає. Крок за кроком опановуючи таємниці природи, людина все більше дорівнює богам. Сок скуштованого яблука діє в ній, як повільна отрута, якою помалу просякає все її єство. Обіцянка змієва прибирає форм все реальніших. А загроза Господня? Людина не тільки стає всезнавчою, а також суперником Божим, творцем нових світів – деміюргом і руйначем. Може, незабаром їй удасться місяць розщепити на окремі тіла, або створювати з елементів, що їхню таємницю вона збагнула, нові місяці, не так, може, нові колонії для прийняття зайвої людности, як надатмосферні бази для обстрілу ворожих континентів. Образ космічної війни перестав бути витвором казки й стає можливістю.

Читавши Одкровіння Йоанове, чи не дивувались і не жахались ми нищівній жорстокості Господній з "конями блідими", чумними болячками, отруєною водою морів і криниць, вогнем небесним і всякими іншими муками, що люди від них рятуючись, тікатимуть у гори й печери, благаючи: "Впадіть на нас і поховайте нас під собою". Дивувались... аж поки не дожили до останньої світової війни та побачили, що всі ті апокаліптичні жахи зовсім не насилатиме Господь, а люди самі на себе, що їхній нищівній жазі й жорстокості нема ані меж, ані краю. Коли Йоанові в його страшному видінні ввижалися землетруси й центнеровий град, що, падаючи, трощитиме все, то він вживав тільки старих назв для нових предметів і явищ, для яких тоді ще не існувало нашої термінології. А Господня загроза "смертю помрете" все неминучіше зависає над нами. Дорогою ціною доводиться людині платити за своє знання: ціною душі своєї і безсмертя її. Чи ж не сказано в Євангелії: "Що людині з того, що здобуде вона ввесь світ, а душу свою занапастить?" Всі скарби, вся потуга, вся влада, все знання таємниць життя й природи до нічого їй, якщо за всі ті здобутки доведеться заплатити душею своєю.

Та чи не говориться ще в другому місці Євангелії: "Якщо людина розмовляла би всіма янгольськими голосами, а не мала би в собі любови, то була б вона, як мідь дзвеняча".

Звідси ясно викреслюються два завдання: врятувати свою душу; виплекати в собі любов. Чи не рятували ми душу свою, кидаючи насиджені місця та подаючися світ-за-очі? Гнала нас, може, насамперед загроза втратити життя своє і наразити тіло на

тортури, але підсвідомо підносила певно свій голос загроза ще страшніша – занапастити душу свою. Бо що проти всіх мук концентраків*, проти жаху сибірської тайґи та соловецької пустки, проти голоду й холоду оте повільне гашення іскри духової, затоптування в болото душі нашої, оте поступове переродження в покірного автомата, в знаряддя влади, нка знищувала б у нас усе, що ми звикли вважати за моральне, яка виховувала б у нас нову мораль, за якою зрада, денунціяція*, немилосердя є чеснотами? Якщо ми втекли тієї страшної долі, врятувалися від того лицемірства, яке втискає синові до рук револьвера, щоб розстріляв матір свою за "контрреволюцію", якщо пробуємо, йдучи шляхом усіх шляхетних вигнанців, спасати свою душу, не ушкодити її за ціну придбання всіх скарбів світу, то чи не постає ще нагальніше друга для нас вимога: не бути "міддю дзвенячою"?

***

Та сучасне людство Заходу ще далеке від усвідомлення, що тільки любов урятує його від падіння в ту прірву, до якої повним галопом несе її "конь блід". Коли китайський кардинал відвідав Париж та роздивлявся на плякати, що змальовували й описували ті жорстокості, що під час війни доконувалися над французами, він сказав: "Що ви витерпіли, це десята частина того, що нам довелося перетерпіти від японців. Але в нас заборонено виставляти такі речі, щоб не збуджували вони жадобу помсти й не роздмухували ненависть, яка має згаснути, коли запанував мир.

Нам далеко ще до тієї немудрої мудрости Сходу.

Коли запитали Ґанді*, що робити, щоб на Сході вербувати людей для християнства, він дуже серйозно відповів: "Треба вам жити за заповітом Христа". Отже, вербувати наочними прикладами. Істину про "мідь дзвенячу"" цей індус краще зрозумів, ніж хтобудь з християн.

Якщо християнські заповіти визнавались принаймні теоретично у взаємовідносинах окремих людей, то у взаєминах народів їхнє не те, що застосування, а навіть теоретичне визнання вважалося за безглуздя й романтичну мрію недолугих пацифістів. Думалося: чим гірше житиметься сусідові, тим краще мені. Мораль гітлерівців була: чим більше знищимо чужого люду, тим більше простору лишиться нам. Застосування будь-якого морального принципу вважалося за кволість і зраду. Ця антимораль збанкротувала на сто відсотків. Виявилось, що скрайній егоїзм був не тільки неморальним, а й безглуздим, і ті, що ним керувалися, самі собі копали яму. Отож людство, що не послухалось голосу серця, мало б тепер послухати голосу розуму, який йому каже те саме.

Чи не маємо й ми в наших громадських відносинах слухати, що каже нам серце й розсудок? Не шанувати тих вигод, здобуття яких зв'язане з занапащенням душі нашої? Пам'ятати, що, навіть заговоривши всіма янгольськими голосами, ми лишимося "міддю дзвенячою"к, коли не виховаємо в собі любови до ближнього, поваги до Його особи, тієї самої, якої вимагаємо до особи своєї?

Бож і кожний окремий з нас, пройшовши крізь іспити важкі, зневірившись у досьогочасних методах, що нормували життя, стоїть на тому самому повороті дороги,

на якому стояло людство, усвідомивши раптом, що обіцянка змієва "дорівняєте богам", яка вклала йому до рук владу нищити світи й здобувати космос, нерозривно зв'язана з прокляттям Господнім "смертю помрете", що є загрозою як фізичного знищення роду людського, так і нашого знищення духового, якщо платою за "богорівність" має бути наша душа.

Примітки

Дряпіжний – хижий.

Концентрак – концентраційний табір.

Денунціація – донос, наклеп.

Ґанді – Могандас Карамчанд Ґанді (Магатма Ґанді, 1869-1948) — індійський державний і політичний діяч, національний герой. Один із керівників та ідеологів національно-визвольних рухів Індії. Сформулював філософію ненасилля, що вплинула на національні та міжнародні рухи прихильників мирних змін.